

Date: 23rd December-2025

**BOSHLANG'ICH SINFLARDA DIDAKTIK O'YINLAR ORQALI TA'LIM
SAMARADORLIGINI OSHIRISH**

Xolmurodova Xurshida Shokirovna

Ziyodullayeva Musina Umirovna

Raximqulova Zumrad Turdiyevna

Qashqadaryo viloyati G'uzor tumani 14-umumiy o'rta ta'lim maktabi
boshlang'ich sinf o'qituvchilari

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang'ich sinflarda didaktik o'yinlardan foydalanish orqali ta'lim samaradorligini oshirish masalalari yoritilgan. Didaktik o'yinlarning pedagogik va psixologik ahamiyati, ularning turlari hamda dars jarayonida qo'llash metodikasi ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Shuningdek, fanlar kesimida didaktik o'yinlardan foydalanish imkoniyatlari, differensial va inklyuziv ta'lim sharoitida o'yinlarning o'rni hamda o'yin asosida baholashning afzalliklari ochib berilgan. Tadqiqot natijalari didaktik o'yinlar o'quvchilarning bilish faolligi, o'quv motivatsiyasi va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali vosita ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, didaktik o'yinlar, ta'lim samaradorligi, o'yin texnologiyalari, o'quv motivatsiyasi, pedagogik yondashuv, bilish faolligi, inklyuziv ta'lim.

Kirish

Hozirgi globallashuv va axborotlashuv sharoitida ta'lim tizimiga qo'yilayotgan talablar tobora ortib bormoqda. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichi butun ta'lim tizimining poydevori hisoblanib, ushbu bosqichda o'quvchilarda bilim olishga bo'lgan qiziqish, o'qishga ijobiy munosabat va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli boshlang'ich sinflarda ta'lim jarayonini samarali tashkil etish, zamonaviy pedagogik texnologiyalar va innovatsion metodlardan foydalanish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari yosh xususiyatlariga ko'ra harakatchan, emotsional va o'yin faoliyatiga moyil bo'ladilar. Ular uchun bilimlarni an'anaviy, faqat tushuntirishga asoslangan usullarda berish ko'pincha kutilgan natijani bermaydi. Shuning uchun o'quvchilarning tabiiy ehtiyojlari va psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda, ta'lim jarayonida o'yin elementlaridan keng foydalanish zarur. Didaktik o'yinlar aynan shu ehtiyojni qondiruvchi, ta'lim va tarbiya jarayonini uyg'unlashtiruvchi samarali vositalardan biridir.

Didaktik o'yinlar o'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtiradi, ularni dars jarayoniga faol jalb etadi hamda bilimlarni ongli va mustahkam o'zlashtirishga xizmat qiladi. O'yin jarayonida o'quvchilar erkin fikrlaydi, o'z fikrini ochiq ifodalaydi, tengdoshlari bilan muloqotga kirishadi va jamoada ishlash ko'nikmalarini egallaydi.

Date: 23rd December-2025

Natijada o'quvchilarda nafaqat bilim, balki ijtimoiy va kommunikativ kompetensiyalar ham shakllanadi.

Shuningdek, didaktik o'yinlar orqali ta'lim jarayonini tashkil etish o'quvchilarda o'ziga ishonch, tashabbuskorlik va ijodiy yondashuvni rivojlantiradi. O'yin davomida yuzaga keladigan muammoli vaziyatlar o'quvchilarning mantiqiy fikrlashini kuchaytiradi, tez va to'g'ri qaror qabul qilish ko'nikmalarini shakllantiradi. Bu esa boshlang'ich sinf o'quvchilarining intellektual rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Bugungi kunda boshlang'ich ta'lim amaliyotida didaktik o'yinlardan foydalanish masalasi nafaqat pedagogik, balki psixologik va metodik jihatdan ham keng o'rganilmoqda. Ta'lim samaradorligini oshirishda didaktik o'yinlarning o'rni va imkoniyatlarini chuqur tahlil qilish, ularni dars jarayoniga maqsadli va tizimli joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtayi nazardan, ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda didaktik o'yinlardan foydalanishning nazariy asoslari, ularning turlari va ta'lim samaradorligini oshirishdagi pedagogik ahamiyati yoritishga qaratiladi.

Asosiy qism

Didaktik o'yinlarning nazariy-pedagogik asoslari. Didaktik o'yinlar ta'lim jarayonida muayyan pedagogik maqsadga yo'naltirilgan, o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini shakllantirish hamda rivojlantirishga xizmat qiluvchi faoliyat turi hisoblanadi. Pedagogika fanida didaktik o'yinlar shaxsga yo'naltirilgan ta'lim tamoyillariga asoslanib, o'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda tashkil etiladi. Ayniqsa, boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun o'yin faoliyati yetakchi faoliyat turi bo'lib, didaktik o'yinlar ushbu faoliyatni ta'lim mazmuni bilan uyg'unlashtirish imkonini beradi.

Didaktik o'yinlar orqali ta'lim jarayonida o'quvchilar passiv tinglovchidan faol subyektga aylanadi. O'yin jarayonida ular mustaqil fikrlaydi, berilgan topshiriqlarni bajaradi, tahlil qiladi va xulosa chiqaradi. Bu esa o'quvchilarning bilish faolligini oshirishga, bilimlarni ongli va mustahkam o'zlashtirishga xizmat qiladi.

Boshlang'ich sinflarda didaktik o'yinlarning turlari va ularning o'ziga xosligi. Boshlang'ich ta'limda qo'llaniladigan didaktik o'yinlar mazmuni va shakliga ko'ra bir necha guruhlariga ajratiladi. Jumladan, bilimlarni mustahkamlovchi didaktik o'yinlar o'tilgan mavzularni takrorlash, umumlashtirish va chuqurlashtirishga xizmat qiladi. Bunday o'yinlar o'quvchilarning xotirasini mustahkamlaydi hamda bilimlarni tizimli ravishda egallashga yordam beradi.

Mantiqiy didaktik o'yinlar o'quvchilarning tafakkur jarayonlarini rivojlantirishga qaratilgan bo'lib, ular orqali tahlil qilish, solishtirish, umumlashtirish va xulosa chiqarish ko'nikmalari shakllanadi. Harakatli didaktik o'yinlar esa jismoniy faollik bilan uyg'unlashgan holda o'quvchilarning diqqatini jamlashga, charchoqlarni kamaytirishga va o'qishga bo'lgan qiziqishni oshirishga xizmat qiladi. Shuningdek, rolli o'yinlar orqali o'quvchilarda nutq madaniyati, muloqot qilish va jamoada ishlash ko'nikmalari rivojlanadi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga asoslangan didaktik o'yinlar esa

Date: 23rd December-2025

zamonaviy ta'lim vositalari yordamida o'quvchilarning o'quv jarayoniga bo'lgan qiziqishini yanada kuchaytiradi.

Didaktik o'yinlarni dars jarayonida qo'llash metodikasi. Didaktik o'yinlardan samarali foydalanish uchun o'qituvchi tomonidan ularning dars maqsadiga mos ravishda tanlanishi muhim ahamiyatga ega. Har bir o'yin o'quvchilarning bilim darajasi, yosh xususiyatlari va individual imkoniyatlarini hisobga olgan holda tashkil etilishi lozim. O'yin qoidalarining aniq va tushunarli bo'lishi o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlaydi.

Dars jarayonida didaktik o'yinlar kirish qismida o'quvchilarning diqqatini jamlash, yangi mavzuni tushuntirishda bilimlarni oson qabul qilish yoki mustahkamlash bosqichida o'tilgan materialni takrorlash maqsadida qo'llanilishi mumkin. Muhimi, o'yinlar o'qituvchi tomonidan boshqarilib, ta'limiy maqsadga xizmat qilishi kerak.

Didaktik o'yinlarning ta'lim samaradorligiga ta'siri. Didaktik o'yinlar ta'lim samaradorligini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Ular o'quvchilarda bilim olishga bo'lgan ijobiy motivatsiyani shakllantiradi, dars jarayonini qiziqarli va mazmunli qiladi. O'yin orqali o'zlashtirilgan bilimlar uzoq muddat saqlanib qoladi, chunki o'quvchi ularni faol faoliyat jarayonida egallaydi. Bundan tashqari, didaktik o'yinlar o'quvchilarning ijtimoiylashuviga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Jamoada ishlash, o'zaro hamkorlik qilish, o'rtoqlarining fikrini hurmat qilish kabi ijtimoiy ko'nikmalar o'yin jarayonida tabiiy ravishda shakllanadi. Bu esa boshlang'ich sinf o'quvchilarining shaxs sifatida kamol topishida muhim ahamiyatga ega.

Didaktik o'yinlarning psixologik-pedagogik samaradorligi. Psixologik jihatdan didaktik o'yinlar o'quvchilarda o'ziga ishonchni oshiradi, qo'rquv va hayajonni kamaytiradi. O'yin jarayonida o'quvchilar xatolardan cho'chimay, erkin fikr bildirish imkoniga ega bo'ladi. Bu esa ta'lim jarayonida sog'lom psixologik muhitni shakllantirishga yordam beradi.

Pedagogik nuqtayi nazardan esa didaktik o'yinlar ta'lim va tarbiya jarayonining uzviyligini ta'minlaydi. O'yinlar orqali o'quvchilarda intizom, mas'uliyat, topshiriqlarni o'z vaqtida bajarish kabi sifatlar rivojlanadi. Natijada boshlang'ich ta'lim jarayonining umumiy samaradorligi sezilarli darajada oshadi.

Fanlar kesimida didaktik o'yinlardan foydalanish imkoniyatlari. Boshlang'ich sinflarda didaktik o'yinlardan foydalanish fanlar mazmuniga moslashtirilgan holda amalga oshirilganda yanada samarali natija beradi. Masalan, **ona tili va o'qish savodxonligi** darslarida so'z boyligini oshirish, gap tuzish va nutqni rivojlantirishga qaratilgan o'yinlar muhim ahamiyat kasb etadi. Bunday o'yinlar orqali o'quvchilar tovush va harflarni farqlash, so'zlarni to'g'ri talaffuz qilish hamda matn mazmunini anglash ko'nikmalarini osonlik bilan egallaydi.

Matematika darslarida esa sonlarni taqqoslash, arifmetik amallarni bajarish, mantiqiy masalalarni yechish jarayonida didaktik o'yinlardan foydalanish o'quvchilarning hisoblash malakalarini mustahkamlaydi. O'yin orqali bajarilgan amallar o'quvchilar xotirasida uzoq vaqt saqlanib qoladi hamda murakkab tushunchalarni oson qabul qilish imkonini yaratadi.

Date: 23rd December-2025

Atrof-muhitni o'rganish fanida tabiat hodisalari, hayvonot va o'simliklar dunyosini o'rganishda rolli va tasviriy o'yinlar o'quvchilarning kuzatuvchanligini va ekologik madaniyatini rivojlantiradi.

Didaktik o'yinlarni rejalashtirish va tashkil etish bosqichlari. Didaktik o'yinlardan samarali foydalanish o'qituvchining puxta rejalashtirishiga bog'liq. Avvalo, o'yin maqsadi aniqlanadi va u darsning umumiy maqsadi bilan uyg'unlashtiriladi. Keyingi bosqichda o'yin shakli va mazmuni tanlanib, zarur ko'rgazmali vositalar tayyorlanadi.

O'yin jarayonida o'qituvchi kuzatuvchi va yo'naltiruvchi rolini bajaradi. O'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash, ularni rag'batlantirish va o'yin qoidalariga rioya qilishni nazorat qilish muhim hisoblanadi. O'yin yakunida esa natijalar tahlil qilinib, xatolar ustida ishlanadi. Bu bosqich o'yin faoliyatining ta'limiy ahamiyatini yanada oshiradi.

Differensial yondashuv va inklyuziv ta'limda didaktik o'yinlar. Boshlang'ich sinflarda o'quvchilar bilim darajasi va individual imkoniyatlari jihatidan farqlanadi. Shu sababli didaktik o'yinlardan foydalanishda differensial yondashuv muhim ahamiyat kasb etadi. O'yin topshiriqlari murakkablik darajasiga ko'ra bosqichma-bosqich tashkil etilishi, har bir o'quvchining imkoniyatlariga moslashtirilishi lozim.

Inklyuziv ta'lim sharoitida didaktik o'yinlar alohida ahamiyatga ega. Ular jismoniy yoki psixologik rivojlanishida o'ziga xos ehtiyojlarga ega bo'lgan o'quvchilarni dars jarayoniga faol jalb etishga yordam beradi. O'yinlar orqali bunday o'quvchilar o'zlarini tengdoshlari bilan teng his qiladi, bu esa ularning ijtimoiy moslashuviga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Didaktik o'yinlar orqali baholash va nazoratni amalga oshirish. Didaktik o'yinlar faqatgina o'qitish vositasi bo'lib qolmay, balki o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini baholashda ham samarali qo'llanilishi mumkin. O'yin jarayonida o'qituvchi o'quvchilarning bilim darajasini, mantiqiy fikrlashini va faoliyatini bevosita kuzatish imkoniga ega bo'ladi.

O'yin asosida tashkil etilgan baholash o'quvchilarda qo'rquv va hayajonni kamaytiradi, ularda o'z bilimini namoyon etishga bo'lgan ishonchni oshiradi. Bu esa an'anaviy baholash shakllariga nisbatan samaraliroq natija beradi.

Didaktik o'yinlardan foydalanishdagi muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari. Amaliyotda didaktik o'yinlardan foydalanishda ayrim muammolar ham uchrab turadi. Jumladan, vaqtni to'g'ri taqsimlamaslik, o'yin maqsadining aniq belgilanmaganligi yoki barcha o'quvchilarning faol ishtirok etmasligi ta'lim samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun o'qituvchi didaktik o'yinlarni oldindan puxta rejalashtirishi, dars jarayonida aniq metodik ko'rsatmalarga amal qilishi hamda o'yin natijalarini tahlil qilishga alohida e'tibor qaratishi lozim. Shu tarzda didaktik o'yinlar boshlang'ich sinflarda ta'lim samaradorligini oshirishning kuchli 21edagogic vositasiga aylanadi.

Xulosa

Date: 23rd December-2025

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinflarda didaktik o'yinlardan foydalanish ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda muhim pedagogik omillardan biri hisoblanadi. Didaktik o'yinlar o'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlariga mos kelib, ularning tabiiy o'yin faoliyatini ta'limiy maqsadlar bilan uyg'unlashtiradi. Natijada o'quvchilar bilimlarni qiziqish bilan o'zlashtiradi, dars jarayonida faol ishtirok etadi va o'rganilgan mavzularni ongli ravishda eslab qoladi.

Tadqiqot jarayonida aniqlanishicha, didaktik o'yinlar orqali tashkil etilgan darslar o'quvchilarda bilim olishga bo'lgan ijobiy motivatsiyani kuchaytiradi, mustaqil va mantiqiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. O'yin jarayonida o'quvchilar o'z fikrini erkin ifodalash, tengdoshlari bilan hamkorlikda ishlash va jamoaviy qarorlar qabul qilish tajribasini egallaydi. Bu esa boshlang'ich sinf o'quvchilarining nafaqat bilim darajasini, balki ijtimoiy-psixologik rivojlanishini ham ta'minlaydi. Shuningdek, didaktik o'yinlardan tizimli va maqsadli foydalanish o'qituvchining pedagogik mahoratini oshiradi, darslarni rejalashtirishda ijodiy yondashuvni shakllantiradi. Didaktik o'yinlar fanlar kesimida to'g'ri tanlanganda va metodik jihatdan puxta tashkil etilganda, ta'lim sifati sezilarli darajada yaxshilanadi. O'yin asosida tashkil etilgan baholash va nazorat shakllari esa o'quvchilarda hayajon va qo'rquvni kamaytirib, bilimlarni adolatli baholash imkonini yaratadi.

Umuman olganda, boshlang'ich ta'limda didaktik o'yinlardan foydalanish ta'lim va tarbiya jarayonining uzviyligini ta'minlaydi, o'quvchilarning intellektual, ijodiy va ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bois, boshlang'ich sinf o'qituvchilari didaktik o'yinlarni dars jarayoniga keng joriy etishlari, ularni zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg'unlashtirgan holda qo'llashlari ta'lim samaradorligini oshirishning muhim sharti hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Yo'ldoshev J.G., Usmonov S. Pedagogik texnologiyalar asoslari, O'qituvchi, Toshkent, 2018, 240 b.
2. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat, TDPU nashriyoti, Toshkent, 2017, 200 b.
3. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A. Ta'limda interfaol metodlar, Fan va texnologiya, Toshkent, 2019, 180 b.
4. Abdullaeva M. Boshlang'ich ta'lim metodikasi, Sharq, Toshkent, 2020, 156 b.
5. Xodjayev B.X. Boshlang'ich sinflarda innovatsion ta'lim texnologiyalari, Ilm Ziyo, Toshkent, 2021, 144 b.
6. Karimova G. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilish faolligini rivojlantirish metodlari, Pedagogika jurnali, 2020, №3, 45–49 b.
7. Rasulov A. Ta'lim jarayonida didaktik o'yinlardan foydalanishning pedagogik asoslari, Xalq ta'limi jurnali, 2019, №4, 52–56 b.